

Barne- og familiedepartementet
postmottak@bfd.dep.no

Deres referanse: N/A
Vår referanse: 2024/197
Dato: 07.11.2024
Publikasjonsnr.: NIM-B-2024-029

SKRIFTLIG INNSPILL

Arbeidet med evaluering av åpenhetsloven

1. Innledning

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) takker for innspillsmøtet om åpenhetsloven 5. november, og muligheten til å sende skriftlig innspill til arbeidet med evaluering av åpenhetsloven. Vi vil her kun kommentere på enkelte spørsmål departementet reiste i innspillsmøtet som dreier seg om åpenhetslovens materielle innhold, og forholdet til EUs aktsomhetsdirektiv. Vi kommer til å levere en grundigere høringsuttalelse når et lovforslag fra departementet foreligger.

2. Harmoniseringsnivå med EUs aktsomhetsdirektiv

EUs aktsomhetsdirektiv har nå trådt i kraft i EU, og vil medføre et behov for endringer i åpenhetsloven når det trår i kraft i EØS. Norske myndigheter må sørge for at reguleringene i EUs aktsomhetsdirektiv gjennomføres i norsk rett på en måte som tilfredsstillende kravene til innlemming av EU-direktiver.

Når det gjelder adgangen til å gå *lenger* enn direktivet krever, legger artikkel 1 andre ledd til grunn at direktivet ikke skal brukes som et grunnlag for å redusere beskyttelsesnivået av menneskerettigheter, miljø, klima og sosiale forhold som allerede finnes i nasjonal lovgivning.

Artikkel 4 klargjør at direktivet bare tar sikte på *minimumsharmonisering*, som betyr at statene står fritt til å vedta strengere regler.

Direktivet inneholder likevel et konkret unntak for artikkel 8(1) og (2), artikkel 10(1) og artikkel 11(1), som medlemsstatene ikke kan fravike ved strengere regler. Grovt sett handler disse bestemmelsene om selskapenes plikter til å *identifisere, vurdere, forhindre* og *stoppe* potensielle skadevirkninger for miljø eller menneskerettigheter. At akkurat disse skal være *fullharmoniserte* kan ses i sammenheng med at et av

direktivets formål er å skape et «level playing field» og forhindre regelfragmentering i det indre markedet som vil være vanskelig for selskapene å forholde seg til.¹

Unntaket for disse mål, som fortalepunkt 31 bekrefter, tolkes snevert. Det står ikke i veien for at andre regler *indirekte* øker selskapenes plikter (beskyttelsesnivået) til å identifisere, vurdere, forhindre og stoppe potensielle skadevirkninger. Det kan inkludere for eksempel strengere regler for anvendelsesområde, for definisjoner, for interessentdialog, og for avhjelp eller erstatning. Nasjonale bestemmelser som indirekte øker beskyttelsesnivået ved å være mer spesifikke eller konkrete er også akseptable. Den danske NHRI-en mener at medlemslandene er overlatt et betydelig skjønn til å gjennomføre aktsomhetsdirektivet på en fleksibel måte, og at de potensielt kan innføre mer ambisiøse krav.²

Kort oppsummert skal altså ikke direktivet tas til inntekt for å senke kravene i nasjonal lovgivning om selskapers menneskerettsansvar. I all hovedsak har medlemslandene adgang til å vedta lover som stiller strengere krav til selskapene enn det som fremgår av direktivet. NIM mener dette er et viktig utgangspunkt for vurderingen av hvordan Norge skal gjennomføre direktivet i norsk rett. Norge kan og bør beholde det som fungerer bra med åpenhetsloven på de punktene der den går lenger enn direktivet.

3. Utvidelse av åpenhetsloven til å gjelde virksomheters miljøpåvirkning

3.1 Innledning

NIM har et pågående prosjekt om menneskerettigheter, klima og miljø etter EUs aktsomhetsdirektiv og åpenhetsloven.³ I dette prosjektet vil vi ta sikte på å klargjøre rekkevidden av selskapers ansvar for miljømessige og klimarelaterte innvirkninger under EUs aktsomhetsdirektiv. Prosjektet vil også se nærmere på forholdet mellom åpenhetsloven og EUs aktsomhetsdirektiv på klima- og miljøområdet. Dette vil bidra inn i NIMs anbefalinger til myndighetene om hvordan direktivet bør inkorporeres i norsk rett. Prosjektet startet opp høsten 2024, og vil resultere i en rapport som utgis

¹ Fortalepunkt 31 og 99. Direktivet har dessuten sitt hjemmelsgrunnlag i artikkel 50 TEUV som skal sikre den frie etableringsrett og artikkel 114 TEUV som skal sikre gjensidig tilnærming av statenes markedsregulering.

² The Danish Institute for Human Rights, *Transposition of the Corporate Sustainability Due Diligence Directive: A practical guide for national human rights institutions*, 16.10.2024, s. 15, tilgjengelig her: <https://www.humanrights.dk/publications/transposition-corporate-sustainability-due-diligence-directive-practical-guide-0>

³ Se mer her: <https://www.nhri.no/2024/menneskerettigheter-klima-og-miljo-etter-eus-aktsomhetsdirektiv-og-apenhetsloven/>

høsten 2025. I det følgende vil gi noen innspill til spørsmålet om utvidelse av åpenhetsloven til å gjelde virksomheters klima- og miljøpåvirkning.

3.2 Selskapers klima-, miljø- og menneskerettslige forpliktelser etter gjeldende norsk rett

3.2.1 Klima- og miljøforringelser som påvirker menneskerettigheter, er allerede omfattet av åpenhetsloven

Åpenhetsloven krever at selskapene skal foreta en aktsomhetsvurdering av negative konsekvenser for *grunnleggende menneskerettigheter*. I forarbeidene la departementet til grunn at en virksomhets påvirkning på miljøet omfattes av åpenhetsloven «dersom miljøpåvirkningen resulterer i negativ påvirkning på menneskerettighetene».⁴

Etter den norske åpenhetsloven skal altså allerede virksomheter utføre aktsomhetsvurderinger for hvordan klima- og miljøendringer påvirker rettigheter som omfattes av åpenhetsloven, blant annet FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter (SP), FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), FNs barnekonvensjon⁵ og Den europeiske menneskerettskonvensjon.⁶ Dette har også Forbrukertilsynet lagt til grunn.⁷

Åpenhetsloven omfatter derimot ikke klima- og miljøforringelser selskaper forårsaker som ikke har noen negativ påvirkning på en menneskerettighet.

3.2.2 Klimaomstillingsplaner er langt på vei allerede omfattet av regnskapsloven, som inkorporerer EUs bærekraftdirektiv

EUs bærekraftsdirektiv er inkorporert i norsk rett gjennom regnskapsloven kapittel 2. Disse reglene trådte i kraft 1. november 2024.

Loven omfatter *minst* de samme selskapene som åpenhetsloven, og krever dermed bærekraftsrapportering av alle disse. Finansdepartementet opplyser at lovendringene innebærer at om lag 1200 store og noterte foretak må følge nye regler om bærekraftsrapportering i regnskapsloven og verdipapirhandeloven. Om lag 3000

⁴ Prop. 150 L (2020–2021) s. 43

⁵ FNs barnekomité generell kommentar nr. 26 om barns rettigheter og miljø med et spesielt fokus på klimaendringer avklarer at omfanget og styrken av klimakrisen, kollaps av det biologiske mangfoldet og omfattende forurensning (den såkalte «tredobbelte planetariske krisen») er en akutt og systemisk trussel mot barns rettigheter globalt.

⁶ EMK artikkel 2 beskytter retten til liv, mens artikkel 8 slår fast at «Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse». Bestemmelsene har lenge gitt individer et menneskerettslig vern mot ulike miljøtrusler som påvirker deres liv, helse og livskvalitet. I saken *KlimaSeniorinnen m.fl. mot Sveits* konkluderte storkammeret i Den europeiske menneskerettsdomstol med at EMK artikkel 8 gir enkeltpersoner en rett til effektiv beskyttelse fra myndighetene mot alvorlige skader fra klimaendringer som kan påvirke deres liv, helse og livskvalitet.

⁷ <https://www.forbrukertilsynet.no/vi-jobber-med/apenhetsloven/klima-miljo-og-menneskerettigheter>

flere foretak kan benytte forenklede krav for små foretak i henhold til regnskapsloven.⁸

Regnskapsloven §§ 2-3 og 2-4 pålegger selskaper plikt til å utarbeide bærekraftsrapportering. Rapporteringen skal inneholde en rekke ting, blant annet «en kort beskrivelse av foretakets forretningsmodell og strategi, inkludert [...] foretakets planer for å sikre at forretningsmodellen og strategien er forenlig med overgangen til en bærekraftig økonomi og med begrensning av global oppvarming til 1,5 °C i tråd med Parisavtalen, målet om å oppnå klimanøytralitet innen 2050 og foretakets eventuelle eksponering for kull-, olje- og gassrelaterte aktiviteter.»

Dette er med andre ord gjeldende rett i Norge, for en rekke norske selskaper.

3.3 Plikten til å utføre aktsomhetsvurderinger knyttet til miljø bør gjelde for alle virksomheter etter åpenhetsloven

Departementet spør om plikten til å utføre aktsomhetsvurderinger knyttet til miljø bør gjelde for alle virksomheter etter åpenhetsloven, etter bare de største virksomhetene som vil omfattes av EUs aktsomhetsdirektiv.

Anslagene av hvor mange norske selskaper som vil omfattes av EUs aktsomhetsdirektiv varierer, men det er mellom 100-200. Åpenhetsloven omfatter på sin side om lag 9000.

Etter NIMs syn bør forpliktelsene gjelde alle virksomheter som omfattes av åpenhetsloven. Det er tre grunner til dette.

For det første vil det sikre en helhetlig og pedagogisk tilnærming, der alle norske selskaper omfattes av de samme reglene. Dette kan gjøre det enklere for norske selskaper å navigere regelverket, som i sin tur kan bidra til å etterleve reglene og formålet bak både aktsomhetsdirektivet og åpenhetsloven.

For det andre, er klimaomstillingsplanen som kreves etter EUs aktsomhetsdirektiv artikkel 22, ment å samsvare med de kravene som stilles etter EUs bærekraftdirektiv. Disse kravene er som selskapene innenfor virkeområdet til regnskapsloven, og dermed åpenhetsloven, allerede forpliktet til å etterleve. De ytterligere forpliktelsene som kreves etter artikkel 22, er at klimaomstillingsplanen også må *gjennomføres* («put into effect»), og vurderes *hvert år*. Dette er med andre ord ikke en stor ytterligere byrde, som bidrar til å realisere formålene bak reglene.

For det tredje, omfattes klima- og miljøforringelser som påvirker menneskerettigheter allerede av åpenhetsloven. EUs aktsomhetsdirektiv krever

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-regler-om-barekraftsrapportering-trer-i-kraft-1.-november/id3059130/>

aktsomhetsvurderinger av klima- og miljøforringelser som påvirker visse menneskerettigheter, jf. annekset, del 1, seksjon 1, punkt 15 og 16.

Det *nye* for norske selskaper vil være at direktivet også inkluderer negative påvirkninger på miljøet som *ikke* påvirker menneskerettighetene, så lenge disse inngår i listen av forbud og forpliktelser i del II av annekset. NIM mener alle norske selskaper som er omfattet av åpenhetsloven bør ta hensyn til disse, fordi de bidrar til å fremme retten til et levelig miljø, som norske myndigheter har grunnlovsfestet i Grunnloven § 112.

Vi er tilgjengelig for nærmere dialog om dette.

Vennlig hilsen

for Norges institusjon for menneskerettigheter

Gro Nystuen

Assisterende direktør

Hannah Brænden

Rådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signatur.